

Sapfine Goriške Poti

Barbara Zlobec

Abstract: This paper focuses on classical literary tradition in the Slovene regions of Goriška and Primorska by analysing three works written in Sapphic stanzas, a very rare verse in Slovene poetry: a religious poem by Father Andrej Jožef Lavrin, published in an 18th-century multilingual poetry collection; an extract from a 19th-century comedy by educator Anton Klodič Sabladoski; and three lyric poems by 20th-century classical archaeologist and art historian Vojeslav Molè. Although none of the authors rose to fame, their works show interesting viewpoints and trends in literary expression in the Western Slovenian regions. All of them received classical education, which they regarded as common ground in their multicultural circles and an aesthetic principle that guided them throughout their busy lives. Their love for classical culture, which built their self-confidence and refined their taste, went hand in hand with their efforts to promote the Slovene language and with their cosmopolitan identities.

Keywords: *Slovene literature, Sapphic stanza, Slovene Littoral, classical literature, persistence of classicism.*

Zamisel za pričujoči članek se je porodila ob branju eseja *Sapfiška kitica v slovenščini* v delu *Študije o Horaciju* dr. Kajetana Gantarja¹. Avtor preučuje, kako so slovenski pesniki skušali

¹ K. GANTAR, *Študije o Horaciju*, Maribor: Založba Obzorja 1993, str. 147-159.

osvojiti in podomačiti sapfiško kitico, po njegovem mnenju »eno najzahtevnejših in najbolj melodioznih iz vrste antičnih metričnih oblik«. Čeprav je bil pojav sapfiške kitice v slovenski književnosti deležen samo bežnih opomb, je namreč Gantar prepričan, da je »težnja po osvojitvi sapfiške kitice ... poleg težnje po prilagoditvi heksametra ena najizrazitejših pojavnih oblik slovenskega klasicizma na področju metrike«. Ti poskusi pa so bili izjemno redki. Niti France Prešeren, ki je rad sprejemal izzive metričnih nalog in je uvedel v slovenščino celo vrsto novih verzni oblik, ni ničesar spesnil v sapfiških kiticah, čeprav je bil velik občudovalec grške pesnice². Gantar kot vzrok pomankljivega zakoreninjenja te metrične oblike navaja mnenje izvrstnega prevajalca antičnih besedil Antona Sovreta, češ da je »v slovenščini težko delati neoporečne alkajske in sapfiške kitice, ker ti v njih zmeraj pred silijo pod poudarek atona in enklitike«. Kot primere sapfiške kitice Gantar navaja *Prošnjo na kranjsko modrino* Valentina Vodnika v Pohlinovih *Pisanicah* (1781, pravi program slovenskega klasicizma), v nemščini napisane pesmi Antona Tomaža Linhartarja iz zbirke *Blumen aus Krain* (1781), psalm »Miserere«, ki ga je v sapfiških kiticah prevedel Jurij Japelj v molitveniku *Sbrane molitve* (1786), in v rokopisu ohranjen prevod Horacijeve pesmi *Scriberis Vario* predstavnika slovenske moderne Dragotina Ketteja³; poleg teh redkih pojavov so kot avtorji pesmi v sapfiških kiticah omenjeni še trije manj znani pisci, katerih življenjska usoda je vezana na širše pojmovano goriško območje: Andrej Jožef Lavrin, Anton Klodič Sabladoski in Vojeslav (Herman) Molè. Postavi se torej vprašanje, kako je nanese, da je Sapfo v svojih tako redkih pesniških sprehodih po slovenski književnosti kar trikrat zašla na bregove reke Soče, ob tem pa seveda, kateri so izvor in značilnosti te poezije.

² Prim. Prešernovo poezijo *An eine junge Dichterin*.

³ Horacijeva pesem v izvirniku sicer ni v sapfiških, temveč v asklepiadskih kiticah in Kette je sapfiške enajsterce nadomestil s štiristopičnimi daktili, tako da je od izvirne metrične sheme sapfiške kitice ostal samo še zadnji verz oziroma adonij.

1. Andrej Jožef Lavrin

Za Gorico sta bila v 18. stoletju značilna jezikovni mozaik (ob slovenščini, italijanščini in nemščini so bile prisotne vsaj še furlanščina, latinščina in francoščina) in živahno kulturno življenje, ki se je razživel zlasti ob sodelovanju dveh takrat zelo markantnih figur: tiskarja Giuseppeja Tommasinija, ki ga je v Gorico povabil nadškof Attems, da bi kril potrebe po verskem tisku, in njegovega kasnejšega sodelavca Giuseppeja de Colettija. Ta, ki je bil v Rimu že član Arkadije s pastirskim imenom Tebanski Koribant, ima zaslugo bodisi za širjenje italijanske kulture in književnosti bodisi za ustanovitev goriške akademije Arkadije (Arcadia Romano-Sonziaca)⁴, ki se je naknadno razširila še v Trstu. Akademija je v času največjega razcveta v Gorici štela kar 91 »pastirjev in pastirc«. V tem okolju je leta 1779 (torej še pred *Pisanicami*) nastala obširna pesniška zbirka z naslovom *Raccolta di composizioni e di poesie italiane, latine, francesi, friulane, tedesche, cragnoline, inglesi e greche ed ebraiche in occasione che ... Giovanni Filippo del S. R. J. Conte Cobenzl ... fu commissario plenipotenziario ... al congresso di Teschen per lo stabilimento della pace tra le armi austriache e prussiane conclusa ... nel XIII. maggio MDCCLXXIX*. Zanj sta največ poezij prispevala prav omenjena Tommasini in de Coletti, vendar je v njej svojo literarno omikanost razkazovala vsa takratna izobražena smetana⁵. Prilika se je ponudila, ko je član

⁴ Prim. npr. C. DE FRANCESCHI, *L'Arcadia romano sonziaca e la Biblioteca civica di Trieste*, «Archeografo triestino», 43 (1929-1930), str. 95-225; A. TRAMPUS, *Tradizione storica e rinnovamento politico. La cultura nel Litorale Austriaco e nell'Istria tra Settecento e Ottocento*, Udine, Del Bianco: 2008² in G. DELOGU, Trieste »di tesori e virtù sede giocosa«: dall'Arcadia Romano-Sonziaca alla Società di Minerva: una storia poetica, Trieste 2014 (diplomska naloga)

⁵ Naj omenimo vsaj nekatere pisce: Pietro Antonio de Fahrenfeld je bil goriški baron in metropolitni prošt, avtor razprav, poezij in dramskih del; Gian Giuseppe Barzellini iz Krmine je zaslovel kot matematik, astronom in metereolog; Carlo Maria della Pace, goriški grof, se je ukvarjal tako s književnostjo kot z znanostjo, specifično tudi s kmetijskimi temami; Marzio di Strassoldo, grof iz Strassolda, je svoje politične in upraviteljske obveznosti bogatil s književnimi zanimanji; Giuseppe Brignoli je kot član goriške nobilitete

plemiške družine Kobenc⁶ Janez Filip zastopal Avstrijo na mirovnem kongresu s pruskim kraljem Friderikom II. v Tešinu leta 1777. Ker je bil namreč njegov bratranec Ludvik Filip zbolel, je mladi diplomat prevzel njegovo mesto in s tolikšnim uspehom vodil pogajanja glede bavarske dediščine, da je bil ob povratku imenovan za podkanclerja. V njemu posvečeno pesniško zbirko se je torej zлил ves večjezični ponos njegove rodne pokrajine. Zbirka vsebuje zlasti sonete v italijanščini (brez prevoda), v nadaljevanju pa so zbrane (pogosto s prevodom) poezije v nemščini, francoščini, angleščini, furlanščini, latinščini, grščini, hebrejščini in slovenščini: gotovo odsev kulturnih in političnih vezi te družine po Evropi, a tudi kozmopolitizma in želje po mednarodnem povezovanju.

V omenjenem goriškem zborniku sta objavljeni tudi dve slovenski kompoziciji. Eno, na strani 81, kitično nečlenjeno, je v jambskem dimetru po vsej verjetnosti spisal Jurij Japelj in ji dal naslov Anacreon. Drugo, na straneh 82-87, je v devetih sapfiških kiticah napisal Andrej Lavrin, ki v odi tudi dosledno uresničuje predpisano metrično shemo treh sapfiških enajstercev in adonija⁷; verzi so nerimani, kot je značilno za antično poezijo.

kril številne politične funkcije in se ukvarjal tako s književnostjo kot z znanostjo; Danieleju Floriu iz Vidma je za pesniške zasluge cesarica Marija Terezija podelila naslov dvornega komornika; Girolamo Guelmi, jezuit iz Trenta, je med drugim predaval filozofijo in retoriko na Reki, v Gradcu in v goriškem jezuitskem kolegiju; Rodolfo Coronini Cromberg je bil diplomat in erudit s širokimi zanimanji; Giovanni Battista Brignoli, goriški jezuit, je svojo učiteljsko dejavnost izvajal tudi v Gorici, Reki, Ljubljani, Celovcu, Trstu in Gradcu idr.

⁶ Gl. F. MESESNEL, SBL, 1. knjiga, str. 83, sub voce Cobenc, in A. KACIN, SPBL, 3. snopič, str. 190-192, sub voce Cobenzl. Janez Filip Kobenc se je rodil v Ljubljani leta 1741. Pod vodstvom svojega strica Janeza Karla Filipa je nastopil službo v habsburški diplomaciji na Nizozemskem. Družina, ki je na slovenskih tleh imela velike posesti (tudi na Vipavskem, po Krasu, na Notranjskem in Dolenjskem) in katere zadnji predstavnik je bil prav Janez Filip, naj bi po slovenskem ljudskem izročilu, ki ni zgodovinsko dokazano, izhajala iz kmečke družine v Volčjem gradu na dolenjem Krasu, zato so jo Slovenci doživljali kot »svojo«. Njegov oče Guidobaldo (1716-1797) je bil med ustanovitelji že omenjene akademije Arkadije (prim. F. Kidrič, SBL, 1. knjiga, str. 83, sub voce Cobenzl Guidon).

⁷ Za metrično shemo gl. PETER SVETINA, *Kitične oblike v starejši slovenski posvetni poeziji*, Ljubljana: Založba ZRC 2007, str. 32. Svetina je mnenja (str. 75), da bi bila lahko Lavrinova pesem vplivala na Vodnikovo izbiro istega kitičnega obrazca za *Prošno na Kranjsko Modrino*, kjer pa se antična metrična oblika družijo z rimami.

Naslov je *Oda slavenska*. Na levi si sledijo kitice v slovenščini, na desni pa Lavrinov prevod v italijanščino⁸.

V zvezi z večjezičnostjo obeh kompozicij velja omeniti, da je prva pesem opremljena z nekaterimi opombami, v katerih avtor prevaja slovenske izraze z latinskimi (kneza – comes, snaga – ornamentum, slava – gloria); zdelo bi se torej, da avtorjeva večjezičnost italijanščino izključuje. Lavrinove opombe pa nekatere slovenske izraze prevajajo v italijanščino (dvorjane – gentiluomini, o Personaggi illustri di Corte; perpadke – avvenimenti; slaunih – gloriosi; Dushelan – patriota), v nekaterih primerih pa dogodke, omenjene v pesmi, pojasnjuje z daljšo italijansko razlago.

Slovenski pesmi je v goriškem zborniku prvi odkril in v Ljubljanskem zvonu leta 1894 objavil zgodovinar in arheolog Simon Rutar (1851-1903)⁹. Rutar sicer omenja samo Lavrina¹⁰, Kidrič pa je kasneje v svoji omembi zbirke prvo pesem pripisal Japlju¹¹. Naknadno je obe besedili objavil goriški duhovnik in pisec Stanko Stanič (1893-1955) v Koledarju Goriške Mohorjeve družbe¹², samo Lavrinovo pa gimnazijski profesor in pisatelj Joža

⁸ *Dell ode slava sulla esaltazione di sua eccellenza il signore signore Filippo conte di Cobenzl (Plen. Tit.) al piu lato servizio degli affari esteri Parafrasi dell' abate Andrea Laurin, protonotario apostolico ecc.*

⁹ SIMON RUTAR, *Dve stari slovenski pesmi*, »Ljubljanski zvon«, letnik 14 (1894), str. 62-64 (z dostavkom o Janezu Filipu Kobenclju). Rutar poroča, da so zbirko odkrili »v knjižnici g. Grofa Žige Attemsa v Podgori v Gorici, katera šteje do 20.000 zvezkov, med njimi je mnogo ... važnih za slovensko zgodovino, hrani se knjiga ... Raccolta di composizioni« itd.

¹⁰ S. RUTAR, A. J. Lavrin, »Ljubljanski zvon«, letnik 14 (1894), str. 127.

¹¹ F. KIDRIČ, *Zgodovina slovenskega slovstva od začetkov do Zoisove smrti*, Ljubljana: Slovenska matica 1938, str. 198: »Tudi slovensko posvetno poezijo so pomagali Primorci istodobno uvajati v tisku. Ko se je sklenil 13. maja 1779 tešinski mir, pri katerem je sodeloval grof Janez Filip Cobenzl, ki je imel posestva na Goriškem in Kranjskem, so izdali še 1779 mirovnemu delegatu na čast v Gorici zbirko prigodnic pod naslovom „Raccolta“ itd. Poleg mnogih drugih sta bili v zbirki tudi dve slovenski odi: Japljeva brez avtorjevega imena, Lavrinova s podpisom.«

¹² STANKO STANIČ, *Andrej Jožef Lavrin, šempetrski dekan, pesnik in pisatelj*, KolGMD 1952, 115-116.

Lavrenčič (1890-1952) v Goriškem listu¹³, točneje v 12. nadaljevanju podlistka z naslovom *Zgodovina slovenske besede v Posočju*. Nazadnje je Lavrinova pesem doživela objavo na spletu¹⁴. Iz povedanega je razvidno, da so vse objave *hommage* preučevalcev lokalne književne zgodovine.

Kdo je bil torej Andrej Jožef Lavrin, ki ga je goriška elita skupaj z Japljem¹⁵ vključila v mozaik lokalnega Parnasa? Lavrin (1743-1808)¹⁶ je bil kmečki sin iz Vipave. Po gimnaziji v Novem mestu, študiju filozofije verjetno v Ljubljani ter bogoslovju v Gradcu in na Dunaju je postal župnik v Šempetru pri Gorici, kasneje tudi »auditor et provicarius generalis« goriške nadškofije, konzistorialni svetnik, v letih 1790-1792 dekan slovenskega dela nadškofije in kasneje častni kanonik ter okrožni dekan. Obravnava njegovega življenjepisa seveda presega meje pričujočega članka, a sicer skromni podatki pričajo o velikem ugledu, ki ga je Lavrin užival tako v cerkvenih kot v laičnih krogih. Žal ni znano, ali je še naprej gojil pesniško žilico ali pa je ta pesniški prvenec ostal *unicum* v njegovi literarni produkciji (ohranjen je njegov prispevek o zgodovini oglejskega patriarhata in goriške nadškofije v delu »Austria sacra«). Ključno se zdi tudi, da je ta razgledani primorski duhovnik na večjezičnem področju ne samo obvladal krajevne jezike (ob slovenščini vsaj nemščino, italijanščino, latinščino), ampak da je tudi čutil potrebo, da lastni jezik postavi ob bok tistim, ki so imeli že razvito literarno tradicijo – in še, da vsebino slovenske hvalnice s prevodom v italijanščino kot posrednik med dvema kulturama ponudi v branje tudi tistim, ki slovenščine niso razumeli.

¹³ JOŽA LAVRENČIČ, *Zgodovina slovenske besede v Posočju*, »Goriški list«, 27.12.1944, letnik 1, št. 68, stran 2. Lavrenčič je Lavrina podrobneje predstavil v 13. nadaljevanju (»Goriški list«, 30.12.1944, letnik 1, št. 69).

¹⁴ <http://sabotin-vrhovlje.blogspot.com/2012/02/andrej-jozef-lavrin-1743-1808.html>, z opombo »zbral Zoran Slejko«.

¹⁵ Znanstvo ali prijateljstvo med Japljem in Lavrinom omenja Kidrič, cit., str. 151, 152, 157.

¹⁶ Gl. MARTIN JEVNIKAR, SPBL, 9. snopič, str. 260, sub voce Lavrin Andrej Jožef.

Že na prvi pogled je vsekakor razvidno, da sta pesmi napisala dva različna avtorja. Obe sta sicer nepodpisani, kar je bilo takrat kar pogost fenomen (Lavrin je pravzaprav podpisal samo italijanski prevod svoje pesmi). Vsebinsko je anakreontska pesem revnejša. Avtor sicer pozna genealogijo slavljenčeve družine (omenja npr. njegova strica in očeta), poudarja pa zlasti njegovo pripadnost Kranjski (*v' sibeli tvoji rojen ... na Krainskim gospoduje ... slava Kranjske semle*); ob tem - nekoliko izven konteksta - nagovarja Ljubljance (*Lublanzhen me zastopish*), naj se zavedajo njegove veličine. V glavnem pa je njegovo proslavljanje splošno, saj bi nanizani visokozveneči komplimenti lahko povečali katerega koli vplivnega plemiča (*podloshnim bramba, reshalemim vessele, potrebnim je k' pomozhi ... on nam je Myr pernessel*). Lavrinova pesem dokazuje, da je avtor bolje poznal podrobnosti iz politične kariere slavljenca. Omenja npr. okoliščino, da so nekateri zavistneži kritizirali dejstvo, da je bil za pogajalca v Tešinu izbran Janez Filip Kobenc, mlad in razmeroma neizkušen diplomat (*tvojeh lejt mladost – ne katerim ternje*); nadalje, da se je za las izognil smrti ob eksploziji smodnišnice v Nussdorfu; citirana je tudi anekdota, da je cesar Kobencla javno proglasil za svojega prijatelja. Taiste podatke vsekakor srečamo tudi v številnih italijanskih sonetih.

Lavrinova pesem se sicer začneja z isto temo kot Japljeva (cesarica Marija Terezija zna umno izbrati svoje uradnike, ki jim lahko zaupa), nato pa se razvije bolj originalno, mestoma v obliki nagovora na slavljenca (*velki Kobenzel ... kdu tje enak?*), in z bogatim retroričnim aparatom, saj so prisotne sinekdoha (*rama ... nesti samore in vmerjozha roka / nashe Terese*), metonimija (*tvojeh lejt mladost ... nigdar branila ... resmotanje savupat Tebi*), litota (*nikdar pretrudna, v pomenu vedno aktivna*), metafora (*tvojeh lejt mladost – ne katerim ternje* (gl. zgoraj) in *strele razkropiti, grozovitnu vreme ... Ti si samogel*). Tudi v tej slavilni pesmi avtor poudarja Kobencljevo pokrajinsko pripadnost, vendar z razliko prve pesmi ne uporablja termina »kranjski/Kranjska/Kranjec«, temveč »Slavenec« (*tud' vessely*,

slavenze ... nash'ga Slavenza ... Tvojih Slavenzou)¹⁷. Kot pripadnik Goriško-Gradiške grofije se očitno ni čutil deželan Vojvodine Kranjske, čeprav sta bili obe upravni enoti pod Habsburžani in čeprav je ta krila večino takrat slovensko govorečega teritorija¹⁸. Poleg tega je intelektualna elita, ki je ustvarila pesniški zbornik, prav tako koreninila v prostoru, ki ni bil neposredno povezan s Kranjsko. Seveda ni mogoče pojmovati Lavrina kot proto-izumitelja ideje nacionalne in nad-regionalne slovenske enotnosti, vendar je nedvomno pomenljivo, da je verjetno zavračal enačenje med Kranjci in Slovenci.

Lavrinova pesem presega Japljevo ne samo vsebinsko in slogovno, ampak tudi metrično. Gantar ugotavlja¹⁹, »da je metrična shema sapfiške kitice v Lavrinovi poeziji veliko bolj čista kakor pri Valentinu Vodniku,« čeprav se mu zdi dikcija pesmi sicer precej okorna. Iz slogovne in vsebinske analize pa je razvidno, da mu vzor gotovo ni bila pesnica Sapfo, po kateri je kitica dobila ime, ampak pesnik Horacij, ki je to shemo izbral npr. za slavlilni *Carmen saeculare*.

Zakaj se je Lavrin odločil za sapfiško kitico in ne, na primer, za sonet, ki je kot že rečeno prevladujoči metrični vzorec v zbirki, zlasti v italijanskih prispevkih? Prav gotovo ne zato, ker ne bi obvladal italijanščine (njegov prevod v italijanščino je brezhiben²⁰) ali se ne bi zavedal literarne vrednosti tovrstne metrične oblike. Verjetno smemo trditi, da je bila njegova izbira zavestna in v širšem smislu celo »politična«: čeprav Pisanice še niso bile izšle, se je vsekakor hotel navezati na »kranjsko«,

¹⁷ Kot ugotavlja Kidrič, cit., str. 303, kljub blagim željam Japlja in Lavrina grof Janez Filip Kobenzl, ki je po zaključku svoje diplomatske kariere starost preživel na Dunaju, ni pokazal nobenega zanimanja za slovenske izobražence in slovenski preporod.

¹⁸ KIDRIČ, cit., prepovedno težnjo, ki se kaže v obliki narodnega imena, pripisuje obema pesnikoma, prim. str. 199-200.

¹⁹ GANTAR, cit., 151.

²⁰ Ni jasno, zakaj Lavrin ni prevedel tudi Japljeve pesmi. Morda zato, ker se Japlju ni zdelo potrebno ali pa se Lavrinu ni zdelo umestno svoje ime vezati na pesem drugega avtorja (vendar imamo v zbirki več takih primerov pri drugih tujih jezikih, z navedenim imenom tako avtorja kot prevajalca).

izrazito klasicistično pesniško ustvarjanje Pohlinovega in Japljevega kroga²¹. To hipotezo potrjuje tudi dejstvo, da lahko po Kidričevem mnenju²² Lavrinu pripisujemo narodnobudno vlogo; ta namreč trdi, »da je učinkovalo le pičlo število navedenih momentov na vznik preporodne misli pri Pohlinu, Kumerdeju, Japlju in Lavrinu, ki so se nekaterih važnih preporodnih gesel 1763 nedvomno že zavedali«. Naštete izobražence naj bi »odlikovala neka posebna samozavest in odpor proti novemu protežiranju nemščine« (oziroma, verjetno, v Lavrinovem primeru tudi italijanščine). Na Primorskem pa kljub prisotnosti Japlja in Lavrina žal še ni prišlo do aktivnejših preporodnih gibanj²³.

Kljub vsebinski povprečnosti ima torej Lavrinova hvalnica v sapfiških kiticah velik pomen iz več razlogov: v prvi vrsti lahko Lavrina imamo za prvega goriškega (oziroma splošno primorskega) pesnika, poleg tega pa je po vsej verjetnosti njegov prevod lastne poezije prvi prevod iz slovenščine v italijanščino; še pomembnejše pa je, da je v hvalnici rabljen narodni naziv »Slavenec« (v pomenu Slovenec, v nasprotju s pokrajinsko varianto Kranjec).

Na povikshanje tiga vossoku rojenega gospoda gospoda Philippa Knesa Kobenzelna k' nar vikshi shlushbi vunanyh opravil. Oda slovenska.

Nasha Zessariza Dvorjane sbyra
Sveste, in rasumne, Katerih rama

²¹ Japelj je bil skoraj Lavrinov soletnik, saj je bil rojen leta 1744, in njegov znanec ali celo prijatelj (gl. op. 14). Pohlin je bil nekoliko starejši, saj se bil rodil leta 1735.

²² KIDRIČ, str. 155. Prim. tudi Lojzka BRATUŽ, *Preroditeljska prizadevanja Valentina Staniča in drugih goriških piscev, v Iz goriške preteklosti*, Gorica: Goriška Mohorjeva družba 2001, str. 47.

²³ KIDRIČ, cit., str. 179: »Na Primorskem ni povzročila kakega preokreta niti Japljeva služba v Trstu 1771-1773, niti Lavrinova v rodni Vipavi.« Prim. tudi str. 341. Kidrič Lavrina uvršča med devet sodobnikov, ki »jim je vodila pero živa preporodna misel« (str. 202), vendar ga obenem označi za »neborbeno naravo« (str. 249).

Trudnih dellou tesho s' vesselim lizam
nesti samore.

Takih Mosh modrosti savupa varnu
Svojih zartvou sdravie, savupa sebe
Inu perrashenje mozhij kraljeve
v' svojih Dushelah.

Tvojeh lejt mladost (ne katerim ternje)
Ny nigdar branila vunanjih dellou
Teshku resmotanje savupat Tebi
Velki KOBENZEL.

Sylnih sholnirjou sem, ter kje letezhe
Strele reskropiti, grosovitnu vreme,
Zhernih oblakou narasen segnati
Ti si samogel.

Zhe med voishakam takushen si snaiden
Kak li bosh v' pokoju saklénen sam v' sé
Misliózh na na Tvojih Duschél perpadke
V' myrnishih zhassih?

Prau tedai je tebe postavla K'vikshi,
Ptujih opraukou blagodarni shlushbi
Ta nigdar pretrudna, al' vmerjozha Roka
Nashe TERESE.

Zhe te sam ZESSAR med prijatle shteje,
Zhe te BOG pred sylo resbytih tournou
Sdraviga obdershy s' zhudesham ozhitnim,
Kdu tje enak?

Use letó nai druge vessle délla
Aku lih nas tud' vessely, slavenze,
My se le zhasty vessel'mo vissoke
Nash'ga Slavenza.

Shrezhen gospodui Dushelan Vissoki,
Slaunih Ozhetou imenit odrassèlk
In per tolkain déllih nikar posabit

Tvojih Slavencou.

2. Anton Klodič Sabladoski

Anton Klodič Sabladoski (1863-1914) se je rodil v Klodičih (Hlodeje) v Beneški Sloveniji v kmečki družini. Gimnazijo je obiskoval v Gorici, kjer je nato stopil v semenišče, a ga kmalu zapustil in na Dunaju diplomiral iz klasične filologije. Poučeval je latinščino in grščino v Gradcu, Splitu, Trstu in Gorici; zaradi poznavanja jezikov je postal deželni šolski nadzornik. Ne bomo se zaustavljali pri njegovih številnih zaslugah na šolskem področju, naj povemo samo, da na Primorskem postavil trdne temelje za ljudsko in srednje šolstvo po takrat modernih načelih²⁴.

Med strokovnimi in literarnimi spisi²⁵ izstopa komedija v treh delih *Novi svet*, ki je izšla v Gorici leta 1868 (kasneje je delo predelal in mu dal naslov *Materin blagoslov*). V njej pripoveduje, kako med kobariške vaščane kot strela iz jasnega trešči novica o predelski železnici, ki naj bi se vila po gornji Soški dolini skozi Kobarid v Čedad. Nekateri sprejmejo govorico z zdravo skepso, drugi pa so nad njo navdušeni: Kobaridu železnica napoveduje zlate čase in mu odpira pot v novi svet! Na koncu odkrijejo, da sta mladeniča, ki sta se izdajala za inženirja, ki merita dolino za železnico, navadna prevaranta, oziroma precej naivna študenta, ki sta na ta način skušala priti do denarja. A že sama novica o železnici²⁶ je v

²⁴ Gl. I. GRAFENAUER, SBL, 1. knjiga, str. 463, sub voce Klodič Anton Sabladoski; Martin JEVNIKAR, SPBL, 8. snopič, str. 67-70, SPBL sub voce Klodič Anton, vitez Sabladoski; J. TAVČAR – Fur. BORDON, *Il teatro sloveno*, Venezia – Padova 1975, str. 52 in 59-63; Klara GORJAN, *Anton Klodič Sabladoski in njegov pomen za Slovence*, KolGMD 1982, 78-82.

²⁵ Klodič je avtor strokovnih spisov in krajših leposlovnih del. Če se omejimo samo na dela, ki so vezana na poklic šolnika oziroma učitelja slovenščine, latinščine in grščine, bi poleg Grške slovnice (Gorica 1870, v italijanščini) in razprave o slovenskem jeziku in slovstvu v Trstu in v Istri (Dunaj 1891, v nemščini) omenili vsaj še razpravo o rimskem pesniku Horaciju in njegovih Satirah – prav Horacij mu je bil verjetno vzor za sapfiške kitice.

²⁶ Železnice potem dejansko niso zgradili, zato je Klodič, kot že rečeno, komedijo predelal.

vaški skupnosti prevetrila osebne odnose in postavila na glavo starinsko socialno razdelitev: bogati kmet Podkuknik, ki prej pod nobenim pogojem ni želel svoje hčere Mice dati za ženo kovaču Petru, ker ta ni imel zemlje, razume, da bo moderni gospodarski razvoj delavnemu in razumnemu fantu omogočil hiter socialni dvig. Zato se kljub odkriti prevari pusti omehčati; sreča Petra in Mice je torej zagotovljena in železna cesta jima zagotavlja poroko brez odloga.

V četrtem prizoru premožni kmet Podkuknik v krčmi pripoveduje o svojem prvem obisku Gorice in o vseh neverjetnih novotarijah, ki so ga tam presenetile (130—131 *Še nisem bil v Gorici. Mislil sem tedaj / da predno umerjem, videti čem novi svet.*) Napove jim tudi gradnjo železniške proge. Razvije se vneta debata, in da se ta ne bi razvila v prepir, pivci predlagajo učitelju, naj zapoje hvalnico kobariškemu raju. Zdravnik ironično doda, da bo sam zapolnil morebitne vrzeli. V skladu s klasično amebejsko tradicijo (*cantus amoebaeus*) si sledijo učiteljevo visokodoneče poveličevanje in zdravnikove sarkastične pripombe. Celotni »pesniški dvoboj« se razvija skozi 18 sapfiških kitic (279-369, pri prepisu smo izpustili komentarje ostalih sogovornikov, ki niso v sapfiških kiticah). Kitice v skladu z antično tradicijo ne predvidevajo rim in avtor se striktno drži pravil metrične sheme.

Poznavalcem antične književnosti se komedija izkaže za pravo zakladnico namigov na znana grško-rimska dela. Podkuknikovo čudenje modernim vragolijam v Gorici nekoliko spominja na Titirovo presenečenje nad veličino Rima v prvi Vergilijevi eklogi; zdravnik (181 isl.) precej zvesto citira znano zbornsko pesem prvega stazima o človekovi veličini iz Sofoklejeve Antigone (332 isl.); vsepovsod so razsejani modri izreki iz antičnega sveta. Upoštevati pa je potrebno, da ti posegi v grško-rimsko zakladnico skoraj vedno izzvenijo precej ironično, v slogu »magna componere parvis«. Povedano velja tudi za parodijo »amebejskega spopada« med učiteljem in zdravnikom: učitelj igra vlogo glasnika pokrajinske lepote v slogu, ki mestoma

spominja na Vodnikovega *Zadovoljnega Kranjca*, in torej z nabrekli patosom povečuje zdravilnost, bogastvo in lepoto domače zemlje; zdravnik pa te domovinske mite razgrajuje s prikro ironijo, razblini psevdolirizem nasprotnika in groteskno razgali realnost zakotnega, razmeroma siromašnega, naravnim ujmam podvrženega vaškega sveta. Ob zaključku kovač Turjan pohvali oba pesnika in torej tekmovanje nima pravega zmagovalca: verjetno zato, ker oba pogleda zagovarjata dve plati iste medalje oziroma vaškega sveta, nad katerim se neizprosno širi senca »novega sveta« oziroma industrijskega razvoja, ki bo pometel tako z lepotami kot s pomankljivostmi kmečkega življenja ter tako uničil arkadično kuliso »pesniškega tekmovanja«. Kmečki svet je torej za Klodiča arkadni in arhaični svet, svet pesniških dvobojev iz izgublajoče se davnine.

Svojo učenost je hotel Klodič razen s citati in namigi dokazati tudi z zapletenim metričnim sistemom, ki ga podrobno razčlenjuje in razlaga sam avtor v opombah na koncu knjige²⁷: v skladu z antično dramatiko so dejanja napisana v jambskih trimetrih (v slovenskih dramskih besedilih se je bil tedaj že uveljavil blankverz), pesemski vložki pa so, poleg tistega v sapfiških kiticah, v zapletenih metričnih formah, ki se navezujejo na Aristofanove *Oblake*, že omenjeni zbor iz Sofoklejeve *Antigone* in tretjo Pindarovo olimpijsko odo. Verjetno je bilo Klodiču jasno, da povprečni gledalec ne bo zmožen prepoznati teh prefinjenih pesniških oblik in učenih namigov, a očitno je izobraženi klasični filolog računal na večplastnost publike, ki je lahko dojemala komedijo samo kot sprostitve ob sledenju napeto se zapletujoče in srečno se razpletujoče vaške zgodbe, lahko pa tudi (očitno manjšina) kot literarno delo, v katerem avtor gimnazijsko izobraženim gledalcem stalno mežika in razkazuje svoje globoko poznavanje antičnih tekstov, obenem pa tudi metrično izvedenost in spretnost.

²⁷ Str. 80-83, prim. tudi Gantar, str. 156.

Učitelj:

Krn gradi lepó nam deželo, burje
brani prav srbnó kobariski raj. Kdor
zdrav, močán želi za naprej ostati
pride naj sém-le. ...

Zdravnik:

Če se pa vsrdi velikán, gorjé nam!
Plešo zdaj zgatí ino skrije v temen
Silovit oblak, zagrmí, pa stresa
trg kobariski.

Vse hiti iskát si zavetja. Kmalu
zlije vso vodó nam v dolino. Soča
zaguči strašnó, ter vali skalovje.
Tul'jo vetrovi.

Vse je strah. Poliček nas zdaj tolaži
v krčmi, pa trešét ino lula smradna.
Varno je zares to zavetje naše
v Šandrovi izbi. ...

Učitelj:

Zéleni živó Matajúr se. Senco
daje nam hladnó tud' o letnem času;
dol in log v srcé ti veselje vliva,
k petju te sili.

Če pred dnem hitiš čez Sežid v goščavo
s psom na lov, vsledí ti dovolj divjačne.
Zlézi c'lo na Kuk, se ti ódpred lepa
laška dežela. ...

Zdravnik:

Mátajúr redi nam obliko zajcev,
pa ne dá snegú tu skopneti v zimi
hudi. Kuk pa rad na volčansko cesto
spušča plazove.

Vliva v dol vodé Matajur, tači tud'

kamnje, pa redí staroselsko smrajo.
Žabe naj pojó mu tam čast in hvalo;
vrag naj ju zmakne! ...

Učitelj:
Žalost moč ti jemlje kadaj, podaj se
k cerkvi - Svet Antón, kobariški varh, jej
čast množi, dolini je kinč in slava –
dušo izdraviš.

Kamor kolj ozrész se okoli, vgledaš
lep zvonik – lašči se med drevjem – cerkev
skriva se z vasjo sramožljivo – krog je
polje bogato. ...

Zdravnik:
Res je, res bogat kobariski kmet. – Saj
zelja poln čebér, ino kisle repe,
graha kak keznénk še poverh mu kuha
sape v trebuhu.

Kaj še 'ma? Drobníc mu dovolj za kisov'c
raste krog vasí in tepek trdih.
Splesti češ na hrib to pogledat! – prav! Po
krampežih hodi. ...

Učitelj:
Soča sred polja se ovija, moči
zémijo prav skrbno, da bi šuš ne vzela
jej moči. – Postrv nam redi krdelo
Idrija bistra.

Zdravnik:
Meglo nam redí še kako smradljivo
Soča. Vse postrvi Čedajec sne, da
redek dan zgreši v Kobarid se kaka
'z Jdrije lene. ...

Učitelj:
'Z hriba pa ščurí med skalovjem bistra
voda. C'lo Francoz, general, hvaležno
je raspel obok čez studenc in znamnje

lepo sozidal.

Zdravnik:

Res je prat Francoz, general, je čreva
hodil pa želodec si čistit tje pod
hrib. – Pa zdaj? – Ujé kobariske tam se
perejo cunje. ...

Učitelj:

Kaj pa bom dekletom prepeval slavo
našim. Svet lepoto pozna, postavo
čvrsto njih, okó tud ko iskro živo,
milo pa srce.

Zdravnik:

Vneto res dekletom učitelj poje
hvalo, čast. Velja naj mu pesem tále,
ker želim, oči ohraniti še za
raj kobariski.

3. Vojeslav (Hektor) Molè

Vojeslav Molè (1886-1973) se je rodil dolenjskim staršem v Kanalu ob Soči na Goriškem, vendar ga je študij kaj kmalu odpeljal iz domačih krajev: osnovno šolo je namreč obiskoval v Sežani, gimnazijo v Trstu in v Novem mestu, univerzo na Dunaju. V pričujočem članku se seveda ne moremo posvetiti njegovi odisejski življenjski poti, ki ga je – umetnostnega zgodovinarja, klasičnega arheologa, pesnika, pisatelja in prevajalca – dolgo zadrževala na Poljskem, kot profesorja Jagelonske univerze v Krakovu, in se naposled sklenila v severnoameriškem Eugenu (Oregon, ZDA)²⁸. Prav tako se

²⁸ Prim. F. STELÈ, SBL, 1. knjiga, str. 148-149, sub voce Molè Vojeslav (Herman); F. ŠERBELJ, SPBL, 10. snopič, str. 457-459, sub voce Molè Vojeslav (Herman); Janja ŽITNIK, *Vojeslav Molè, ob stodeseti obletnici rojstva*, »Dve domovini: razprave o izseljenstvu / Two

moramo popolnoma odreči opisu obsežnega Moletovega znanstvenega in publicističnega dela, v poštev bomo namreč vzeli samo mladostno pesniško produkcijo.

Molè je v mladosti objavil dve pesniški zbirki: *Ko so cvele rože* (1910) in *Tristia ex Siberia* (1920). Drugo pesniško zbirko, ki se že z naslovom navezuje na antično poezijo, točneje na Ovidijeve pesmi iz izgnanstva²⁹, je porodila tragična izkušnja prve svetovne vojne: ob izbruhu vojne je bil namreč mobiliziran v avstrijsko vojno in na lastno željo premeščen na rusko fronto, kjer je že po prvih bojih padel v ujetništvo. V teh težkih okoliščinah je leta 1914 ponovno prijel za pero: pesmi so nastajale v šestih letih ujetništva v Sibiriji in med vožnjo iz Sibirije nazaj v Krakov. To bolečo življenjsko preizkušnjo sam opiše v predgovoru k poezijam.

Zbirka vsebuje 72 pesmi, med katerimi so tudi tri v sapfiških kiticah - v razdelku *V antični obliki* (s podnapisom *Saxa loquuntur...*), str. 53-59. V tem razdelku sta poglobitvi temi smrt in večnost. Kot sam avtor pojasni v opombi (str. 137), je navdih za prvo, Hegezó, atiški nagrobni relief iz 4. stol. pr. Kr.³⁰ Za Moleta – arheologa in umetniškega zgodovinarja – je spogledovanje z antično umetnostjo, pa tudi nasploh z najrazličnejšimi umetniškimi deli, ustaljena značilnost pesniške tematike³¹. Kot več bizantinist pa je po vsej verjetnosti imel za literarni vzor tudi *Palatinsko antologijo*, ki je nastala med IX. in X. stoletjem po Kr. in v kateri je sedma knjiga posvečena izključno nagrobnim epitafom, od katerih so številni govoreči. Prav prozopopeja je osrednja značilnost te poezije, v kateri mlada

Homelands: migration studies«, št. 7 (1996), str. 169-193; Robert SIMONIŠEK, *Vojeslav Molè kot pesnik ekfrazе*, »Ekfrazа – Ekphrasis«, letnik 11, št 1 (2017), str. 106-117.

²⁹ Latinski pesnik Ovidij je zbirko *Tristia* (pet knjig v elegičnim distihu) napisal po izgnanstvu iz Rima leta 8 po Kr. V njej izraža boleče domotožje in globoko žalost izgnanca v tuji, barbarski, negostoljubni deželi na obalah Črnega morja.

³⁰ »Atiški nagrobni relief iz 4. stol. Pr. Kr., po svojem slogu še vedno soroden prostoti in veličini Fidijevega umetniškega ustvarjanja. Na njem ogleduje mlada žena Hegezó juvele, katere ji je prinesla v škatljici sužnja.«

³¹ SIMONIŠEK, cit., str. 107 isl.

ženska razkriva svojo globoko žalost zaradi prerane smrti, ki jo je oropala vseh radosti: lepote narave, prijateljstva, močeve bližine in ljubezni ter vseh ženskih drobnarij, kot so na primer škrlatna tkanina ali dragulji, ki so ji napolnjevale življenje. Tragičnost stopnjuje vrsta retoričnih vprašanj. Spoštovanje metične sheme ni dosledno, pesnik uporablja prestopno rimo.

Ista rima in prozopopeja sta značilni tudi za poezijo *Milonska Venera*. Uvodni nagovor »stoj popotnik« spominja na nagrobne epitafe, pesem pa se nato razvija v obliki govora boginje Afrodite, ki toži zaradi uničenja svojega svetišča. Čas, ko so ljudje opustili čaščenje olimpijskih, sedaj mrtvih bogov, pa ni čas veselja in upanja; nasprotno: veselje, ljubezen do življenja in ljubezenske strasti so zamrla, sinja helenska pomlad je mesto prepustila sivini in žalosti. Velja opozoriti, da je bil podobno temo (razrušenje poganskega svetišča) opeval tudi italijanski pesnik Pascoli v krajši epski pesnitvi *Fanum Apollonis* (1904): v tem primeru je med ruševinami zapuščenega templja protagonist Apolonov kip in njegov svečenik Aktij, ki ga prežene krščanski duhovnik Heron, glasnik novih idej, ki se nikakor ne morejo spojiti z antičnimi.

Pesmi *Hegezó* in *Milonska Venera*, ki se nanašata na konkretni antični ostalini in sta so sorodni tako po vsebini kot po strukturi, je France Stelè³² označil za najbolj dodelani primer vsebine in oblike znotraj pesnitve ter ju označil za »izraz mračnega nastrojenja krute realnosti«³³. Hrepeneča boleost mlade Hegezó je posledica njene smrtnosti, a nič manj samotna in zapuščena ni boginja Afrodita, ki prav kot Hegezó svojo bolečino izpoveduje bralcu v prvi osebi. Njuna bolečina seveda odraža tudi tesnobo pesnika v svetu nasilja in sovraštva, vendar prinaša zaključek *Milonske Afrodite* drobce upanja, saj boginja prosi

³² F. STELÈ, *Tristia ex Siberia*, »Dom in svet«, letnik 34 (1921), številka 1/2, str. 54-56. Prim. SIMONIŠEK, cit., str. 113.

³³ STELÈ (1921), cit., str. 54: »Ne vem, ali se je v naši literaturi že kedaj klasična oblika tako tesno spojila z vsebino, kakor v teh pesmih ali ne.«

popotnika, naj jo počasti s šopkom cvetic – naj torej obdrži pri življenju sanje o družbi, kjer so lepota in svetloba del vsakdana.

V tretji pesmi z naslovom *Thanatos*, za katero sta ponovno značilni prozopopeja in prestopna rima, je Smrt prikazana kot neizprosna, a tolažljiva prinašalka miru, tišine, počitka, zadnje resnice. Za to pesem sta značilna intenzivnejši lirizem in prevlada transcendentnega.

Po vojni je Molè prenehal s pesništvom in se posvetil v prvi vrsti umetnostni zgodovini. Tej odločitvi so verjetno borovale tudi nekatere neugodne kritike³⁴. V času objave se je v slovenski poeziji začel širiti ekspresionizem, zato so mu nekateri kritiki očitali formalizem³⁵; po drugi strani pa se njegova poezija odmika ne le od novejših tokov, ampak tudi od epigonov moderne, je čisto samosvoja³⁶. Nedvomno je njegova poetika po formalni plati zavezana antiki in simbolizmu. Čeprav Moleta uvrščajo v obdobje moderne, njegovo delo predstavlja vrh novoklasicizma; ob simboličnih motivih ostajajo njegovi umetnostni ideali antika, ljubezen in lepota³⁷. Ob tem ne gre prezreti dejstva, da je bil Molè globok poznavalec italijanske kulture in da bi bil nanj lahko vplival tudi italijanski literarni klasicizem. Že kot mladega študenta ga je namreč zaznamoval Rim: v akdanskem letu 1909-1910 se je v Rimu pripravljaj na študij umetnostne zgodovine, ki ga kasneje nadaljeval na

³⁴ J. GLONAR, »Ljubljanski zvon«, letnik 41 (1921), številka 1, str. 56: »On je čudna zmes renesančne nature, ki ji je poezija bolj specimen eruditionis, kot primaren, nujen izliv prekipevajoče notranjosti ... Klasični in orijentalški motivi so nevarni eksperimenti, ker izzivajo primerjanje z originalnimi tvorbami. Antične oblike niso prava posoda za dvakrajcarske resnice in sladko sentimentalnost XX. stoletja ...«. Prim. tudi ŽITNIK, cit., 183.

³⁵ Ambrozij KODELJA, *Vojeslav Molè – ob peti obletnici smrti*, »Znamenje«, 8 (1978), št. 2, str. 192.

³⁶ STELÈ (1921), cit., str. 55: »ker Molè ni epigon slovenske moderne, kakor mnogo drugih, ki ponavljajo v večnih variacijah Župančičeve bistrournosti ... Molè hodi lastno pot vzporedno z razvojem glavnega toka našega pesništva in kakor je v življenju samcat borec za obliko svojega duševnega sveta, tako je tudi v poeziji osamljen že po svoji obliki in po svoji dikciji je popolnoma samosvoj ...«

³⁷ F. ZADRAVEC – I. GRDINA, *Sto slovenskih pesnikov*, Ljubljana: Prešernova družba 2005, 98-99. Gl. SIMONIŠEK, str. 107, op. 7.

Dunaju. Po končanem študiju iz umetnostne zgodovine in klasične arheologije leta 1912 je odšel na enoletno potovanje po Italiji kot štipendist avstrijske vlade. Ni slučaj torej, da se je kot pesnik odločil za sapfiško kitico³⁸, ki sta jo bila iztrgala iz literarne pozabe zlasti Italijana Giosuè Carducci (1835-1907) in Giovanni Pascoli (1855-1912). Carducci, ki je bil globoko navezan na antično literarno tradicijo, je namreč skušal oživeti opuščene metrične oblike in v delu *Barbarske ode (Odi barbare)* prenesel grško-rimski kvantitativni verzni sistem v modernega naglasnega: take rime naj bi bile barbarske, saj zvenijo čudno modernemu bralcu, še bolj pa bi presenetile antičnega. Ti poskusi vsekakor niso suženjsko posnemanje antičnih metrumov, ampak predvidevajo zelo gibčne in raznovrstne kompozicije. To tradicijo je nadaljeval Giovanni Pascoli (vrh predstavlja njegova zbirka *Myricae*), ki ga z Moletom družijo tudi sentimentalna spojitve z antičnim čutenjem in doživeto poustvarjanje njenih vrednot. Potrebno pa je upoštevati tudi, da so te poezije nastajale v času hudih duševnih pretresov in eksistencialne stiske, zato je bilo pesniku gotovo v uteho zatekanje k spominom brezskrbnih študijskih let: umetnine in dosežki evropske dediščine so zanj postali fantazijsko zatočišče³⁹, v katerem je imela antika pomembno vlogo in bila tako rekoč interpretacijski ključ.

Hegezó

Komaj zarja dahnila zlatokrila
sen smejoči v tihe mi je vrtove,

³⁸ Po Gantarjevem mnenju (cit., str. 156-157) je Molè edini slovenski pesnik 20. stoletja, »ki si je resno prizadeval za osvojitev sapfiške kitice«, a to izbiro si razlaga preprosto z dejstvom, da se tri njegove pesmi v sapfiških kiticah navdihujejo ob antični motiviki, zato se je taki vsebini prilegala tudi antična metrična forma.

³⁹ V drugačnem obdobju in popolnoma različnih okoliščinah je uteho v antični poeziji iskal in v antičnih metrumih izrazil židovski madžarski pesnik Miklós Radnóti, ki ga je smrt zajela septembra 1944 na maršu iz Bora proti Madžarski, od koder so nacisti evakuirali lageraše zaradi približevanja ruske vojske.

že je večna smrt pred očmi zakrila
solnčate dnove.

Šla med sence blede sem, na poljane,
kjer ni jutra, solnca in zvezd zavesa,
kjer molčijo z mrakom le sanj obdane
temne ciprese.

Vijem si vijolice v tožne vence,
venčam z njimi sveti spomin sladkosti,
ki prišle so z mano med tihe sence,
sanje mladosti.

Ali še letijo čez dom golobi?
Še po brazdah iščejo zrn strnadi?
Še dehtijo rože kot sen nad grobi
v cvetni pomladi?

Še dekličji smehi čez dvor zvenijo,
ko visoko žoga leti po zraku?
Še se anje zlivajo v melodijo
v zvezdnatem mraku?

Še smeji pod bregom se sinje morje,
oljk srebrnih šumne nad njim dobrave?
Še pošilja jadro jim čez obzorje
zadnje pozdrave?

Še ljubezen v srcih ljudij trepeče
in razkriva smisel poti življenja,
liva v dušah radostne sanje sreče
v cilj hrepenenja?

Kje si ti, ki bil si mi vse na svetu,
mož moj, sreča moja, moj sen edini?
Z mano grejo vedno še v senc trepetu
nate spomini.

Še ga hraniš, mili, moj mirtni venec?
Še gori ti v srcu spomin davnine

tihe, mirne kakor neskajlen studenec
gozdne tišine?

Kje ste, mojih radostnih dni družice?
Deca vam v naročju smeji se, joče?
Sluša vsa zamaknjena vse pravljice
vaše smejoče?

Kje so sužnje ljubljene, jasnolase?
Ni jih, da mi venčajo kite zlate,
zavijó me – kakor nekdanje čase –
v svetle škrlate ...

Vijem si vijolice v tožne vence
na poljanah, kjer so moj drug ciprese,
kjer so zemljo večne zakrile sence
smrtne zavese.

V zlati moji časi življenje vreli
solnčni, tihi, radostni so mi dnovi,
a od ust so žejnih mi jo odvzeli
večni bogovi.

Milonska Afrodita
Stoj, popotnik mladi, korak ustavi,
vame vpri poglede kot morje sinje,
tu stojim v nesmrtni, otožni slavi
zadnje boginje.

Šopek poljskih, divjih cvetlin položi
na oltar mi mramorni, zapuščeni,
s svežim mi smehljajem kot jutro roži
žalost preženi.

Drugi vsi umrli so, vsi bogovi,
prazni gaji, prazne goré šumeče,
večno pozabljenje jim nad grobovi
veter šepeče.

Sama le ostala sem; tiha, bela,

večnolepa sredi ljudi in smrti
moja je krasota okamenela
v sobi tej strti.

Sama. In nikogar ni, da zapoje
pesem glasno, solnčno mi v svetle zarja,
da okinča z mirtnimi venci moje
prazne oltarje.

Nič ne vidim radostnih več smehljajev,
tajnih iger srca in sanj mladosti,
nič ne čujem skritih zdaj več vzdihlajajev
sladkih skrivnosti.

In nihče boginji več ne žrtvuje
srca v ognju svete, božanske strasti.
Ah, zašla med sive sem, mračne, tuje,
temne oblasti.

Večna je usoda privedla v zimo
sem me iz helenske pomladi sinje,
ravnodušno hodi zdaj človek mimo
zadnje boginje.

Svet je hladen, srca so pusta, prazna,
strast le hipna iskra, ne svit nebeški,
radost greh le; žalost le neizrazna
rod je človeški.

V kom še sanje vzbuja moj mramor beli?
Sama sem in mrtvi so vsi bogovi,
zadnje ne poznajo boginje veli,
nični rodovi.

Potnik, šopek divjih cvetlic položi
na oltar mi mrmorni, zapuščeni,
s svežim mi smehljajem - kot jutro roži –
žalost preženi.

Thanatos
Večno tihohodim kot plaha senca.

Pred pogledom mojim poldan ugaša,
v blato pada roža vela iz venca,
prazna je čaša.

Na neslišnih krilih pa nosim sanje
dušam trudnim, sanje miru, tišine,
pozabljenje večno in noč, molčanje
večne temine.

V pokrajinah mojih ni solz, bolesti,
ne bleščijo sinji se tam oboki
nedosežni – zvezde: najvišji cesti
cilj previsoki.

Ne laži tam sladke, kot strup opojne,
ni tam greha, spi ta kesanje žgoče,
večno tam molče sred noči pokojne
strasti pekoče.

Večen sem večer in vsak dan ugaša
v mojih zarjah, sleherna cesta gine
v meni, vame sleherna zлива čaša
grenke peline.

V sence večne vodim ljudij korake,
ne peko tam rane, molči bolezen,
med nevzdrarne zlivam, brezzvezdne mrake
večno ljubezen.

Mir, tišina, noč sem, sladkost, molčanje,
zadnji sen tvoj, zadnja sem ti pravljica.
Pridi, potnik – zadnje sem ti spoznanje,
zadnja resnica.

4. Zaključek

Ali lahko trem obravnavanim avtorjem očitamo klasicizem v smislu praznega spogledovanja z odmrlo antiko? Lavrina lahko po pravici imamo za klasicista, saj je sopotnik Vodnikove

»kranjske modrine«, vendar je klasicist bolj zaradi metrične sheme⁴⁰ kot pa po vsebini in dikciji (nasprotno, lahko bi mu očitali, da je njegova poezija prej podobna verzificirani prozi). Tuja mu je tudi težnja, da bi v slovenščini ustvaril pojave in attribute, značilne za Olimp ali Parnas, kar je bilo sicer splošno značilno za takratne literarne akademije⁴¹. Za Klodiča Gantar⁴² trdi, »da zasluži ... nekoliko več pozornosti kot skrajni predstavnik zapoznelega klasicizma, tistega psevdoklasicizma, ki je slepo posnemal antično formo in ki zaradi suženjskega zgledovanja ob antičnih vzorih meji skoraj na grotesknost«. To morda prestrogo mnenje ne upošteva komične žilice učenega latinista oziroma grecista, ki v sicer izjemno prefinjeni metrični obliki – dokaz lastne slogovne spretnosti – na humoren način podaja dva pogleda na kmečki svet: učiteljev je patetičen in domačijsko mitiziran, zdravnikov pa skeptičen in trpko ironičen; katerega podpira avtor, ni dano vedeti, čeprav bi bil zase najverjetneje izbral klasični »in medio stat virtus«. Grotesknost je torej prisotna, a izhaja iz parodičnega spopada pred kmečkimi poslušalci v verzih, ki so bili v antiki pogosto nosilci nežnih in mehkih čustev. Klasicizem, ki je značilen za Moleta, prav tako izhaja iz učenega izkazovanja slogovnih sposobnosti, pa tudi iz prefinjenega sentimentalizma in spiritualizma, vezanega na antiko, ki je bil kot že rečeno značilen tudi za italijanski klasicizem.

Ob zaključku si velja postaviti še vprašanje, zakaj se je tovrstna »klasicistična« tradicija v teku stoletij ohranila v tem prostoru, oziroma katere so - poleg metrične sheme - stične točke obravnavanih avtorjev in njihovih pesniških besedil. Gre za

⁴⁰ Težnja po virtuoznem obvladovanju zahtevnih antičnih metričnih obrazcev kot kriterij visokega pesniškega vrednotenja je pravzaprav sočasno prisoten tudi v pesniških poskusih drugih evropskih narodov.

⁴¹ Lavrinove poezije nikakor ne zaznamuje anahronistična klasicistična navlaka, ki jo je npr. Pohlin povzdigoval v svoji slovnici; ali so njegove teorije v zvezi s kvantitetno metriko vplivale na Lavrina, pa bi bilo vredno podrobneje raziskati. Prim. KIDRIČ, cit., 709-710.

⁴² GANTAR, cit., str. 155-156.

tri časovno in vsebinsko zelo različna besedila: slavlno pesem iz 18. stoletja, dramski odlomek iz 19. stoletja in liriko iz 20. stoletja. Vsi trije pesniki, ki so sicer doživeli zelo različne usode, so izhajali z zahodne meje slovenskega življa. Zato jim slovenščina ni bila nekaj samoumevnega, in ker so doživljali jezikovno ogroženost materiščine, so čutili potrebo, da jo gojijo in vzporejajo s kulturo narodov, s katerimi so bili v stiku. Ob tem so se napajali ob antični književnosti in kulturi, ki je vse tri pesnike formirala v študentskih letih in spremljala tudi kasneje. Postala je del njih samih - njihovega estetskega čuta, idealitet in osebnega čutenja, pridobljenih kot skupni kulturni temelj pri mladostnem šolanju v družbi sošolcev različnih narodnosti. Ob tej – antični - kulturi, ki jim je vlivala samozavest in vzgajala okus, so znali vzporejati tako svoje delovanje v prid slovenščine kot kozmopolitizem. Njihov obrobni položaj, ki je bil tako geografski (nihče se ni uveljavil v osrednji Sloveniji kot literat) kot poklicni (ukvarjanje s književnostjo je bilo samo epizodično) je vse tri potisnil v skoraj popolno pozabo. In vendar tudi tako drobno in stransko poglavje iz slovenske klasicistične metrike razkriva zanimive nagibe in značilnosti slovenske književnosti na njeni zahodni meji ter zlasti nezanemarljivo in originalno vlogo primorskega deleža pri njenem globalnem razvoju in pri oblikovanju moderne slovenske nacionalne zavesti.